

Till Kulturdepartementet

Sveriges Radios remissvar över Betänkande (SOU 2009:16) Grundanalys, Förnyelseprogram och Kulturpolitikens arkitektur av Kulturutredningen

Sveriges Radio har inbjudits att lämna synpunkter på rubricerade betänkande och får med anledning härav anföra följande. Remissvaret är disponerat så att först lämnas några allmänna reflektioner och därefter kommenteras några särskilda punkter.

Inledningsvis vill Sveriges Radio framhålla att betänkandet innehåller en grundlig och mycket förtjänstfull analys av utvecklingen inom kulturområdet och av kulturpolitiken.

Emellertid anser bolaget att det saknas en mer ingående analys av radio- och tv-mediernas, i synnerhet public servicebolagens, stora betydelse för utvecklingen av kulturspridning, gestaltning och granskning, men också av radio och tv som egna konstformer. Enligt Sveriges Radios uppfattning borde betänkandet ha innehållit en beskrivning av den roll public servicebolagen spelar när det gäller människors möjlighet att ta del av kultur, särskilt som radio- och tv-medierna ibland utgör den enda möjligheten för människor att ta del av t.ex. högklassiga dramaföreställningar, uppläsningar, film och konserter. Det finns också ett antal grupper som kanske mer än andra är beroende av den kultur i vid mening som public serviceföretagen tillhandahåller, nämligen barn och ungdom, människor med funktionshinder och nationella och språkliga minoriteter. Det är också i public servicebolagens utbud som både det särpräglade och det breda erbjuds till alla. Genom att Sveriges Radio och de andra programbolagen använder den digitala tekniken ges den enskilde dessutom möjlighet att ta del av innehållet vid den tidpunkt och det tillfälle som bäst lämpar sig för honom eller henne.

Minskade resurser för Sveriges Radio och övriga public servicebolag innebär en klart minskad möjlighet att tillgängliggöra kultur och kulturupplevelser på lika villkor, såväl lokalt och nationellt som internationellt. Public servicebolagen, vars kulturuppdrag är uttryckligt beskrivet i riktlinjer och tillstånd, måste således ha en tillräcklig grundfinansiering som följer kostnadsutvecklingen och som också medger användning av flera plattformar för att tillgängliggöra utbudet.

Public servicebolagens villkor påverkar även upphovsmännens möjligheter till att nå offentligheten med sina uttryck, något som är vitalt för mångfald, debatt och opinionsbildning – allt sammantaget som delar av yttrandefriheten.

Utredningen borde vidare ha uppmärksammat det hot mot mångfald som revideringen av EU:s Broadcasting Communication, främst initierad av kommersiella medieaktörer, kan innebära. Kommunikationen kan innebära att public serviceföretagens möjligheter att använda nya medier begränsas till sådant som kommersiella aktörer inte gör. Detta skulle påtagligt minska den konkurrens och kvalitet på mediemarkanden som public servicebolagen bidrar till.

Public servicebolagens arkiv

Det är dock inte enbart de aktuella radio- och tv-programmen som har betydelse för public servicebolagens roll som kulturspridare. I bolagens arkiv finns en stor mängd program som otvivelaktigt tillhör det svenska kulturarvet. Dessa arkiv utgör en central resurs i det löpande programarbetet med unika möjligheter att med hjälp av äldre material sätta in aktuella frågor i ett perspektiv, att tematiskt belysa utvecklingen inom olika samhällsområden eller att helt enkelt erbjuda uppskattade och efterfrågade program på nytt i olika former.

Frågan om hur detta kulturarv på ett effektivt sätt ska kunna användas i kärnverksamheten, dvs. utsändning av radio och tv, men också i s.k. on-demandtjänster på individuell begäran, har under lång tid lyfts fram av programbolagen i olika utredningar. Den tekniska utvecklingen där en stor del av befolkningen har tillgång till Internet gör att den senare användningen måste förenklas för bolagen. Förbättrat tillgängliggörande av arkiven utgör en allt viktigare del av public serviceuppdraget men kan också ses som ett vitalt inslag i den nationella kulturpolitiken. Speciellt viktigt är det för en yngre publik som i allt högre grad väljer att ta del av public serviceutbudet på annat sätt än genom den linjära utsändningen av program.

Ett förslag om en avtalslicensbestämmelse för arkivmaterial i lagen om upphovsrätt har presenterats. Ändringen skulle förenkla möjligheterna till rättighetsklarering för återanvändning av material i programbolagens programarkiv. En snabb ändring av lagstiftningen måste ske och bör vara genomförd senast under 2010.

Enbart en ändring av lagstiftningen för förenklad hantering av rättighetsklareringen räcker dock inte. Bolagen måste också genomföra en teknisk migrering av arkivmaterial från de tekniska system materialet lagrats i till digitala system som medger effektiv återanvändning inte minst för on-demandtjänster. Denna migrering är både tidsödande och kostnadskrävande. Bolagen har kommit olika långt med processen men den är inte för något bolag helt slutförd.

Avtalslicens för arkivmaterial är det legala instrumentet för att enklare kunna klarera och därmed betala för rättigheterna vid ny användning. Ett nyttjande av avtalslicenser för ökat tillgängliggörande kommer emellertid att leda till ökade kostnader för bolagen. Det ökade tillgängliggörandet får dock inte ekonomiskt minska utrymmet för kärnverksamheten. Bolagen måste alltså tillföras ökade resurser för att syftet med avtalslicenssystemet ska kunna realiserars. Ett ökat tillgängliggörande av det kulturarv

som programbolagens arkiv utgör kräver således flera olika åtgärder som var och en är nödvändig men inte tillräcklig. En ekonomisk förstärkning är alltså viktig, inte bara för att utveckla public serviceverksamheten utan också i ett större kulturpolitiskt perspektiv.

On demand-tjänster är till sin natur individuella varför det är naturligt att även möjlighet till individuell betalning måste övervägas. Hur detta ska ske måste dock regleras inom ramen för riktlinjerna för public serviceverksamheten.

Betänkandets kapitel 10

Kulturpolitiken som aspektpolitik - samspelet med andra samhällsområden.

I utredningens uppdrag har ingått att bedöma om vissa angivna frågor har uppmärksamats tillräckligt i kulturpolitiken och om det finns ett tillräckligt väl utvecklat samspel med de verksamheter inom vilka frågorna sorterar. Frågorna gäller bland annat sambandet mellan kultur och skola och högre utbildning respektive forskning.

Utredningen uppfattar kulturfrågor som en aspekt som bör finnas inom alla politikområden.

Public servicebolagen delar den uppfattningen att enskilda myndigheter och institutioner var för sig tar lovvärda initiativ och gör goda insatser men att en helhetssyn behövs, inte minst när det gäller barn- och ungdomskultur.

Det går inte att skilja skol-, fritids- och kulturfrågor från varandra, barn och unga rör sig ständigt i alla miljöer. Avgörande för att statliga insatser ska stärka tillgänglighet, eget skapande och deltagande hos barn och unga är kunskapen om deras liv, var de finns, vad de håller på med och hur de tänker. För att förstå, inte minst när det gäller medier/lärande och estetik/lärande, behövs forskning, statistik och praktik som utredningen konstaterar.

Utredningens bedömning är att skolan har ett ansvar för att barn och unga får tillfälle till eget skapande, möjlighet till bildning samt tillgång till sitt eget och andras kulturarv. Som "aspektpolitik" är det naturligtvis en självklar bedömning.

Programbolagen vet att barn och ungas värld är präglad av olika medier. Medier finns både i barn och ungas konsumtion av kultur, i deras skapande av kultur och också i deras lärande. För att "aspektpolitiken" ska få effekt måste ändå grunden finnas i en levande barn- och ungdomskultur. Utredningen är ytterst återhållsam i sitt ställningstagande och i sin bedömning när det gäller barn- och ungdomskulturen inom kulturinstitutionernas egen verksamhet.

Mycket litet sägs om den medierade värld som präglar inte bara ungdomskulturen utan också barnkulturen. Barn och unga konsumerar kultur främst genom medierna. Idag går barn och unga från att vara konsumenter till att bli aktörer. Det förminskar inte deras behov av att möta den professionella kulturen men det förändrar deras möte med den. Den mobilitet, enkelhet och kommunikation som medierna har tilltalar, möter och berör barn och unga.

Utredningen konstaterar att skolan och utbildningen inte tillräckligt utnyttjar de resurser som den samhällsstödda kulturen utgör. Resonemanget har varit detsamma sedan den första utredningen/rapporten om kultur och skola gjordes. Det är samma barn och unga som finns i kulturlivet som är elever i skolan. Det är nödvändigt, enligt Sveriges Radio att man nu börjar ställa mer komplexa frågor för att skapa förutsättningar för fler att få fler att vilja delta i kulturlivet och det är dags att erkänna medierna som en kraftfull komponent i barn- och ungdomskulturen.

Avsnitt 10.2.4 Forskning

Kulturutredningen har under arbetets gång redovisat sin syn på forskning på kulturområdet i samband med arbetet med 2008 års kulturproposition. Utredningen pekar på att det behövs utökade resurser för kulturforskning och upprättande av en systematisk statistikinsamling som kan ligga till grund för en mer löpande utvärdering av kulturpolitiken. Utredningen menar vidare att det inte är rimligt att forskningspolitiken främst ska förlita sig på fristående aktörer för att långsiktigt upprätthålla kunskapsförsörjningen inom offentliga verksamheter. Man föreslår därför att forskningsanslagen inom kulturområdet samlas i en särskild nämnd som skulle kunna hantera ca 150 miljoner kronor för fördelning på kulturområdets forskningsbehov.

Public servicebolagen är positiva till att de splittrade insatserna för kunskapsuppbyggnaden inom kulturforskningen samlas men vill samtidigt påtala att något som saknats under senare år är mätning av mediernas roll för kulturspridning. Under en period åtog sig dåvarande Sveriges Radios publik- och programforskningsavdelning detta i samband med att man tillsammans med Statens kulturråd genomförde de årliga Kulturbarometrarna. Varje Kulturbarometer hade då en tematisk fördjupning som pekade på radions och televisionens roll som källa för bl.a. musik- och teaterupplevelser. Public serviceföretagen menar att detta perspektiv bör beaktas inom ramen för en utvecklad kulturstatistik, liksom Internets betydelse som källa för upplevelser på kulturområdet.

Public serviceföretagen ställer sig vidare tveksamma till att utredningen, i den finansieringsmodell som föreslås, har inkluderat anslaget 11:4 till Nordicom. Nordicom är en väl fungerande institution som samlar in, förädlar och tillhandahåller mediestatistik av mycket hög kvalitet. Publikationerna MedieSverige och Mediebarometern är viktiga underlag för public serviceföretagen i kunskapen om hur medierna utvecklas och samspelar. Dåvarande Sveriges Radio medverkade i uppbyggandet av Mediebarometerns statistikserie och såväl nuvarande Sveriges Radio som Sveriges Television är fortfarande intressenter i den. Programbolagen anser att det vore olyckligt att slå sönder en fungerande verksamhet vid Nordicom för att anslaget skulle kunna generera bidrag till en ny konstruktion för insamling av kulturstatistik och kulturforskning. Bolagen förordar istället att Nordicom får stå modell för hur man skulle kunna arbeta även med kulturforskning och kulturstatistik och att särskilda medel för detta avsätts centralt av Kulturdepartementet.

I slutet av 2008 publicerades KulturSverige 2009 av det svenska kulturpolitiska observatoriet SweCult, en centrumbildning knuten till Linköpings universitet. Till skillnad mot MedieSverige har KulturSverige vuxit fram genom stöd från Riksbankens

jubileumsfond och Statens kulturråd. Public servicebolagen finner modellen, med en kombination av vetenskapliga artiklar skrivna av etablerade forskare på kulturområdet och en gedigen statistikinsamling, som lyckad och föreslår att SweCults verksamhet får utvecklas till en pendang till den vid Nordicom. En utgivning vart annat år av MedieSveige varvad med en motsvarande utgivning av KulturSverige skulle ge stadga åt den grundläggande kunskapsförsörjningen inom kulturpolitiken. Båda kunskapsserierna bör få grundstöd direkt via kulturbudgeten vid sidan av de samlade anslag för mer områdesinriktad forskning på kulturområdet som Kulturutredningen föreslår.

Public serviceföretagen har behov av att återkommande ta del av systematiska undersökningar om hur mediemarknaden och kultursfärerna utvecklas liksom om hur mediekonsumtion som deltagande i kulturlivet utvecklas i befolkningen. Tillsammans med kompletterande uppgifter om levnadsvanor och hur andra fritidsintressen utvecklas är dessa data viktigt underlag i den beslutsprocess som löpande pågår kring programutbudet. Det som intresserar och aktiverar befolkningen är av stort intresse också för public serviceföretagen och att identifiera underförsörjda grupper i samhället är viktiga argument för bolagen när man i sin tur planerar kultursamarbeten. Public serviceföretagen efterlyser vidare utveckling av en kultur- och mediestatistik som särskilt följer hur barn under 15 år, funktionshindrade samt första och andra generationens invandrare är delaktiga i kulturlivet och vilken roll massmedierna spelar för dem. Dessa perspektiv skulle kunna utnyttjas som återkommande teman i särskilda datainsamlingar ungefär vart tredje år. Det är rimligt att Nordicom och SweCult arbetar med förstärkta anslag kompletterade med intressentfinansiering också för dessa syften.

Avslutningsvis vill Sveriges Radio anföra att bolaget har svårt att dra slutsatsen att den statliga kulturpolitiken blir mer verkningsfull genom den omfattande omorganisation av befintliga institutioner och myndigheter som föreslås. Inte heller kan Sveriges Radio se att det skulle leda till enklare och fler samarbeten mellan bolaget och olika kulturinstitutioner.

Stockholm den 18 maj 2009

Mats Svegfors
verkställande direktör